

EL KAZOVSKIJ (1948–2008)

Igazi férfi volt. Ahogy az antik görög világban azt értették. Filozofált, élt-halt a szerelemért, melynek méltó „tárgya” csak fiatal fiú lehetett. A barátságot talán még a szerelemnél is többre tartotta, hiszen abban reménytelibb (volt) a tartós idill. Öntörvényű volt, s az idő előrehaladtával egyre kevésbé kompromisszumkész. Társalgott, ha kellett, de mellé nem beszélt. Időbe telt, míg az ember megszokta nyelvezetét a „sohákat”, a „lehetetleneket”, melyek a gyakorlati élethez fűződő viszonyát költőien fejezték ki. Egy vízumkérelmet lehetetlen kitölteni, soha nem lesz kiállítás a Múcsarnok összes termében. Életében már nem, s a repterektől sem kell már rettennie, az ő röppályáján már nincsenek határőrök, vámosok. Nem azért volt esetlen a hétköznap világában, mert nem lett volna képes bornírt készségeinket elsajátítani, hanem mert mást választott, az esszenciális létezés, a végsővel folytatott szüntelen párbeszédet. Beszélgetni vagy festeni – mindegy volt, élet és alkotás nem vált ketté, egyik sem tette lehetővé a másikat, mert egybeforrta, mert minden gesztusa, metszően éles megfogalmazásai, (a magyar nyelvet kevesen uralják úgy mint ő, ki ennek fogságába kamaszkorában esett) rajzai, festményei, panoptikumai ugyanazokat a kérdéseket tették fel szerelemről, halálról, isten lehetőségéről. Háromévesen ezekről már sokat tudott, nyolc-tízévesen Dosztojevszkijt olvasott, s addigra már fújta a görög mitológiát, férfitudata megszilárdult, s nem engedett a halhatatlanság fiatalkori érzetének.

Figyelme a gravitáció erejét hordozta: ellenállhatatlan volt. Ki vonzókörébe került felé fordult és megnyílt, mert Alain (ahogy nevezzük) „nyelveken beszélt”, táncost, jogászt éppoly könnyedén bírt szólásra mint világosítót a színházban vagy az esztétika kifinomult mesterét. Arkeszilaoszhoz méltóan érvelt: a dialógust, az ellentétes pozíciók lehetőségeinek kimerítését szerette, nem az „egyetlen” igazságot. Hatórás intenzív beszélgetés egy perc volt csupán, s váláskor, hajnali órán nem mulasztotta számon kérni, hogy ideje már komolyan is beszélgetni.

Földényi László írta meg, hogy többet tanult tőle, mint a bölcsészkaron. Nem kétséges, ez barátainak többségére igaz. A görög akadémiák mintájára, nevezhetnénk tea-akadémiának mit öntudatlanul működtetett: írás gyakorlatilag nem maradt utána, csak megannyi barátjába, rajongójába, tisztelőjébe égett szavak, a ránk-belénk tetovált gondolatok.

Verseket írt, oroszul. E mindmáig kiadatlan köteg rejtett arcainak egyike. Ásvány- és medvegyűjteménye volt, tudományos lapokat olvasott rendszeresen, utolsó közös utunkon a világ keletkezésének legújabb elméleteivel ismertetett meg, miközben szerelmeit, a normandiai és bretagne-i román templomokat, kolostorokat látogattuk sorba. Az utazás volt a mákonya, főleg ha autóval (mit vezetni nem tanult meg soha) közlekedhetett. A hosszú távollétek az első évtizedekben Európában, majd Észak-Amerikában, Észak-

Afrikában és Ázsiában kiemelték a szűkös és valamelyest perspektívátlan budapesti téridőből, más dimenzióba helyezték, melyben szabadulhatott a mindennapok kényszereitől, csak a látás és a kávézgatás volt a dolga. Vég nélkül barangolt a neki kedves városokban, nem unta meg azokat, s oly tüzetesen ismerte őket, mint sokan szülőhelyüket sem. Ehhez nem volt szüksége társaságra, mert a legtöbben nem voltak képesek hosszú órákat egy középkori templomban, napokat egy porlepte tárlókkal telt múzeumban tölteni. Nem mértéktelen volt, hanem más volt a mérték, amellyel élt, s ez a műtárgyakkal való kapcsolatára is vonatkozik. Egy kora gótikus szobor redőinek „letapogatása” hosszú percekbe telt, egy klostrom arányainak feltérképezéséhez lassan körbe kellett járni azt, s ha festmények mutatkoztak, eltelt a délután. (Későnkénti lévén délelőtt csak akkor jutott nevezetesség közelébe, ha baráti kényszernek engedelmeskedett, de szemében a korai útnak indulás pusztá gondolata is „rettenetes” volt.)

Hedonista volt, ami a művészetet és az ételeket illeti. Nyakló nélkül falta, amit szeretett, számon tartotta Messina, Georges de la Tour vagy Francis Bacon képeit éppúgy mint a rántott-angolna vagy a trüffel lelőhelyeket, s nem átalott akárhányszor belefeledkezni élvezetükbe. Mint már kitűnt, szenvedélye volt az utazás, ha tehette volna, keletre s nyugatra egyszerre indult volna, nemkülönben délre, szeretett tengereihez. Fehér sapkájában órákig úszott, elemében volt. (Három éve a talán életmentő sebészeti beavatkozást többek között azért hátrította el, mert lehetetlenné tette volna a szabad fürdőzést.)

A rituálék, a tradicionálisan ismétlődő ünnepek nem kevésbé voltak fontosak. Maguk a panoptikumok is – mint többször nyilatkozta –, egy konkrét szerelmi történet mitikus felidézői voltak, de a gyakorlati életben számos ilyen hagyományt teremtett és őrzött, például Karácsony első, illetve másodnapját évtizedek óta ugyanazokkal a barátaival ünnepelte, szertartásosan tartotta a születésnapokat, s ragaszkodott ahhoz is, hogy édesanyjával a közös ünnepeket megüljék.

Sorsa volt, ahogy az antikvitás hőseinek. Női testbe zártan élt, férfiként. Ez kirekesztette őt a köznapi halandó életút-lehetőségeiből. Elvesztette az anyanyelvi közeget, ő, aki azt mondta magáról, „ereimben vér helyett nyelv folyik”. Szüntelenül vágyott a hit kegyelmére, a feltámadás/újjászületés ígéretének vigaszára, de nem nyerte el. Sorsának része volt a halállal való birkózás, eszmei síkon öntudatra ébredése óta s 2005 nyara óta valószínűleg. 2008. július 21-ének reggelén teste alulmaradt e küzdelemben. A szelleme nem, a lényéből és az alkotásaiból sugárzó erő nem.

Mégis, iszonyúan hiányzik: mint bolygóknak a kihunyt nap.

Nagy Boldizsár